

Svamparnas superstjärna firas med festival

När den sista sommargästen har lämnat ön tittar en annan välkommen besökare fram, i alla fall för den som skrapar lite på ytan. Den gotländska bourgognetryffeln har slagit rot ordentligt i gastronomins mylla och hyllas numera i en storslagen festival på ön varje år.

Av MALIN STÅHL HEFVELIN Foto LINDA ROMPPALA och THOMAS GEDMINAS

Bourgognetryffel kallas den art som finns på Gotland. Den växer vilt över hela ön.

FOTO LINDA ROMPPALA

Tryffelmiddagen är finalen på den tryffel festival som hålls under hösten varje år på Gotland.

TRYFFELFEST PÅ GOTLAND

GOTLANDS tryffelmånad pågår 13 oktober–19 november 2023. Tryffel festivalen 17–19 november är finalen på månaden. För att vara med på ceremonin och middagen den 19 november krävs ett medlemskap i Tryffelakademien. Vem som helst kan bli medlem genom att anmäla sig och betala avgiften för tryffelmiddagen, som äger rum på ett av stadens hotell.

Under Tryffel festivalen är gotländska tryffeln i fokus. Man arrangerar seminarier, marknad och ceremoni med tryffel. Många kockar erbjuder tryffel-after-work eller tryffelmenyer. Det hålls också flera tryffeljakter med hund runt om på ön.

Prisexempel: Tryffelakademins högtidsceremoni och sexrätters tryffelmiddag inklusive vinpaket på Clarion Hotel kostar 2395 kr. Läs mer: gotlandstryffel festival.se

»Att leta efter tryffel är som att vara på skattjakt«

Tryffel är en smakhöjare som får vanligt potatismos att iklä sig rollen som huvudpersonen i en rätt, ger en omelett ett gyllene skimmer, förvandlar en tallrik pasta till en skatt och välsignar en dressing med förmågan att höja en grönsallad högt över alla andra.

Den har länge funnits i vårt nordiska medvetande, men lite på avstånd. Alba, Perigord och Bourgogne var de mytiska platser den härstammade ifrån och rätterna som lagades av den var ofta franska, exklusiva och komplexa. Men så, för några decennier sedan, uppenbarade den sig i våra trakter. Den hade i och för sig alltid funnits där, obemärkt vilande i jorden, men ingen hade ens tänkt tanken på att titta efter.

Vildväxande Bourgogne-tryffel (*Tuber Uncinatum*) växer nämligen överallt i det tillåtande ö-klimatet på Gotland och Öland, och har antagligen gjort så i årtusenden. Men det är alltså först de senaste 20 åren som man börjat söka och sälja tryffel aktivt. I oktober varje år firar numera också Tryffelakademien den aromatiska knölen närvaro på ön, och det görs med stor pompa och ståt.

Ulla Berglund var en av de första som upptäckte att den väldoftande svampen fanns i hennes hemtrakter vid Risungs gård, och hon skaffade sig en tryffelhund för att söka fram den.

Vi ska på tryffelsafari och möter upp Ulla och några andra tryffeljägare utanför Etelhems kyrka. Hundarna är ivriga och sugna på att ge sig av ut i markerna. Det fina med en tryffelpromenad är att alla kan följa med, det är ingen krånglig skogsvandring utan vi rör oss vid sidan av landsvägen in i en parkliknande odling. Magnus Krossén från Stockholm sitter i rullstol, men det går utmärkt även för honom att följa hundarnas jakt.

– Jag plockade mycket svamp innan jag skadade mig, och det här är väldigt kul att få vara med om!

För att hitta den aromatiska knölen måste hundarna dock gräva sig genom vissna löv och sedan ytterligare ett par centimeter jord. Matte står bredvid, redo att rycka in och plocka fram tryffeln innan hunden har mumsat i sig den.

– Det bygger mycket på att hundarna tycker tryffel är smarrigt, det är så vi tränar dem. Men så fort de hittar en tryffel så tar vi den och byter ut den mot annat gott godis, så att de får sin belöning, säger

Yvonne Höglund som letar tryffel med hunden Tezzla.

Hon visar upp det perfekta tryffelverktyget – en vanlig gammal silversked.

– Med den kan man lätt gräva upp tryffeln utan att skada den.

GOTLAND HAR INTE bara tryffel, ön är en bubblande kittel av gastronomiska och dryckesmässiga delikatesser. Här finns till exempel flest mikrobryggerier per capita i Sverige och efter tryffeljakten hinner vi med ett snabbt besök på Snausarve bryggeri där Nina Schultes är bryggmästare. Under parollen ”Bara goda grejer” brygger hon en rad olika sorters öl, men allt med mycket smak.

– Jag brygger det jag gillar och just nu tycker jag det är extra kul med belgiskt öl, berättar Nina medan hon håller upp en stark belgare som hon döpt till ”Den onde”. Snausarve ger också konserter och andra evenemang under sommaren, de är ofta välbesökta och folk ombeds ta med egna sittplatser.

– De brukar komma med allt från brassestolar till höbalar!

TRYFFELPROFESSOR CHRISTINA Wedén håller varje år en föreläsning tillsammans med årets tryffelkock och andra experter. Festivalen är årets största högtid för henne, även om tryffeln är med henne året om.

– Livet som tryffeljägare är upp och ner – det vill säga, man står allt som oftast med rumpan i vädret och gräver där hunden markerat. Sedan är ju skattjaktmomentet i tryffelsök oemotståndligt. Först spänning och förväntan, sedan största lyckan när man hittar något!

Christina vet vad hon talar om, hon har grävt upp många tryfflar i sitt liv, bland annat Sveriges största, som vägde bortåt en kvarts kilo. Det var också

den första tryffeln hon hittade på Gotland, genom att lägga sig ner på alla fyra och känna sig fram på en plats där man tidigare hittat misstänkta tryfflar. Men oftast hittar man inte tryffel på egen hand, hunden är nödvändig. Det är doften som gör att hundarna hittar tryffeln först när den är mogen. Under lång tid använde man sig av tamgrisar för att lokalisera tryffeln då djuren har en naturlig förmåga att söka efter tryffel. En tvåhundrakilos sugga kan dock vara svår att förhandla med när tryffeln väl är funnen, och där är en hund lättare att locka med godis. Alla hundraser kan lära sig söka tryffel. Någon tycker taxar är överlägsna, medan den italienska rasen lagotto romagnolo är speciellt framavlad på egenskaper för just tryffelsök. >

Ett överraskande snöfall kom natten före tryffelsafarin. Men de tränade hundarna hittar den exklusiva svampen ändå.

FOTO LINDA ROMPPALA

Årets tryffelkock 2023 Christoffer Johansson sniffar på råvaran som han ska arbeta med inför den stora middagen.

FOTO LINDA ROMPPALA

Tryfflarna rensas från den värsta jorden direkt, och skrubbas ordentligt innan de säljs eller används.

FOTO LINDA ROMPPALA

En tryffelhund har nosat upp en fin tryffel och matte hjälper till att gräva fram den med en silversked.

Snön isolerar marken och gör att tryffeln kan bli större och mer aromatisk. Den doftar så starkt att hundarna hittar den ändå, säger tryffelforskaren Christina Wedén.

FOTO LINDA ROMPPALA

Ordförande i Tryffelakademien Cecilia Schelin Seidegård delar ut medaljer till alla medlemmar i Visby domkyrka.

Goda små aptitretare av svenska råvaror, som en falafel på gotlandslinser med tryffeldip.

Stämningen är god i köket där kokkar från några av Gotlands främsta krogar möts för en kväll.

Den årliga middagen består av aptitretare och fem tryffeldoftande rätter, med fokus på råvaror som ankröst, griskind och havsöring.

KOCKEN CHRISTOFFER Johansson driver Borgholms hotell och utsågs av akademien till årets tryffelkok 2023, något som bland annat betyder att han lagar en av rätterna till 2023 års middag. En ölännning som fick priset väckte uppmärksamhet och gjorde rubriker i lokaltidningen Hela Gotland. Christoffer ser positivt på utvecklingen av tryffeln i Sverige.

– På kontinenten är man ofta traditionellt bunden till hur man tillagar den. Här är vi lite friare och kan vara mer innovativa. Den passar till utmärkt tillsammans med svenska delikatesser som till exempel kalixlöjrom. Tryffeln kan också lyfta höstens annars lite ”tråkiga” rotfrukter till något som nästan blir självlysande!

I en stämningsfull ceremoni i Visby domkyrka framåt kvällen får alla nya medlemmar i Tryffelakademien en medalj i ett band av ”Stortryffeln” och tidigare landshövdingen Cecilia Schelin Seidegård.

På den efterföljande middagen har Gotlands främsta kokkar spånt sina gastronomiska muskler till det yttersta, och visar upp öns delikatesser. Middagen inleds med ett champagnemengel kantat med smårätter som tryfflerad trattkantarellsoppa och hjorttartalet på tryfflemulsion av brynt smör. Väl till bords serveras bland annat en petit choux fylld med tryfflerad äggkräm och till huvudrätt blir det ankröst med tryffelsky från gotländska Bondeblom.

Gustaf Kristiansson från Bakfickan i Visby är en av kokarna bakom middagen.

– Tryffel fungerar också förvånansvärt bra i desserter. Tryffels bästa vän är ju fett, och det finns det ofta gott om i efterrätter.

Därför blir det också helt naturligt att avsluta kalaset med en tryffelpäckad chokladfondant med saltkolaglass och tryffelpopcorn, och hoppas att den doftande doldisen fortsätter att dyka upp på de mest oväntade platserna, både i jorden och på borden. □

FYRA SORTERS TRYFFEL

TRYFFELN är fruktkroppen på ett stort ekosystem. Symbiosen mellan tryffels mycel och trädets rötter kallas Mykorrhiza, något som tryffel-experten Christina Wedén kallar en ”underjordisk opera”. Det stora tryffelmyceliet tar upp kväve, fosfor, mineraler och vatten ur marken och transporterar in i trädets, medan trädets tryffel med kolhydrater för att kunna överleva. I Sverige har drygt 65 olika tryffelarter påträffats, även om de flesta anses vara mycket sällsynta.

NÅGRA EFTERTRAKTADE TRYFFLAR:

Sommartryffel/bourgognetryffel (*Tuber aestivum*) är en svart tryffel med brunvit marmorerad insida, som bland annat finns i södra Frankrike samt på Gotland och Öland mellan september och december. Mild tryffelsmak med toner av skogssvamp.

Perigordtryffel (*Tuber melanosporum*) är en svart tryffel med en finmarmorerad svart insida som växer i hela medelhavsområdet. Har stor arom och tydlig tryffelsmak. Näst albatryffeln är det den dyraste, och ett kilo kostar runt 10 000 kronor. Odlas intensivt.

Vintertryffel (*Tuber brumale*) är svart och har ett hårt skal som ska tas bort innan man äter dem. Karakteristisk men mild smak.

Vit tryffel/Albatryffel/Piemonte-tryffel (*Tuber magnatum*) är en vit tryffel som främst hittas i Italien med ett kilopris runt 30 000 kronor på tryffelmarknader. Stark, karakteristisk smak. Tål inte uppvärmning. Kan i dag inte odlas.

RIKTIG TRYFFEL – ELLER FUSK?

Christina Wedén ger några handfasta råd för den som gärna vill ha lite mer tryffel i livet.

– Det finns många fina produkter som är smaksatta, som salt, smör och olja. Men står det ”tryffelarom” på förpackningen, då är det artificiellt framställt tryffelarom som avses. Denna syntetiska arom har enbart kopierat en av tryffels över 50 olika aromer, så det är givet att doften blir mycket mindre komplex än äkta tryffelarom.

– Leta i stället efter ”indoftad olja”, där har man låtit en tryffel hänga över oljan och släppa ifrån sig alla sina komplexa aromer. Den oljan har det bästa av tryffeln, säger Christina Wedén.

Alla hundar kan lära sig leta tryffel, det finns kurser på Gotland för intresserade hundägare. Man måste dock ha tillstånd av markägaren för att söka tryffel på någon annans mark.